

Wojciech Mroczka

"Koniec tamtego świata : Mielec w latach Wielkiej Wojny", Jerzy Skrzypczak, Mielec 2014 : [recenzja]

Rocznik Kolbuszowski 14, 371-374

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

[Recenzja]: Jerzy Skrzypczak, *Koniec tamtego świata. Mielec w latach Wielkiej Wojny, Mielec 2014, Muzeum Regionalne w Mielcu, ss. 310, ISBN 978-83-61911-64-7*

W tym roku (2014) obchodzimy setną rocznicę wybuchu I wojny światowej. Dobrze, że niektórzy historycy z tej okazji chcą przypomnieć i utrwalić w pamięci współczesnego pokolenia Polaków to jedno z najbardziej tragicznych i krwawych wydarzeń w dziejach ludzkości. Tym bardziej zasługuje ono na przypomnienie, bo mimo swej tragiczności to dla naszego narodu było jednak w bardzo istotnej sprawie niezwykle pozytywne, gdyż stworzyło szansę odzyskania niepodległości. Została ona przez cały naród kierowany przez ówczesne elity polityczne w pełni wykorzystana. Koniec I wojny światowej zapoczątkował dzieje naprawdę wolnej i suwerennej Polski, która przeszła do historii pod nazwą II Rzeczypospolitej. Ale żeby tak się mogło stać, to Polacy wcześniej musieli zapłacić wielką cenę, podejmując najpierw niebezpieczną działalność w organizacjach niepodległościowych, następnie składając wielką daninę krwi na wielu wojennych frontach oraz doznając wielu krzywd, biedy i upokorzeń w czasie trwania wojny na polskiej ziemi. Jaki przebieg miały te wydarzenia w mieleckim regionie, opisał to szczegółowo Jerzy Skrzypczak – dyrektor Muzeum Regionalnego w Mielcu. Książka jego autorstwa została opublikowana pod tytułem *Koniec tamtego świata. Mielec w latach Wielkiej Wojny*

Prezentowana praca składa się z wstępu i pięciu rozdziałów. Rozdział I, zatytułowany „U progu wojny”, podzielony został na dwie części. W pierwszej omówiono szczegółowo działalność mieleckiej młodzieży w ruchu wolnościowym. Z kolei w drugiej, znacznie obszerniejszej objętościowo, dokonano opisu działających w regionie mieleckim takich

organizacji niepodległościowych jak: Związek Walki Czynnej, Związek Strzelecki, Polski Związek Wojskowy, Organizacja Armii Polskiej, Polskie Drużyny Strzeleckie, Stałe Drużyny Sokoła, Drużyny Bartoszwowe. Pewne fragmenty tekstu poświęcono również tym mielczanom, którzy wyemigrowali do USA i działali tam w organizacji, która od 1912 roku była określana nazwą Związku Sokołów Polskich w Ameryce. Znajdziemy też niewielkie informacje o działalności na terenie regionu mieleckiego Polskiej Partii Socjalistycznej oraz o przedsięwzięciach o charakterze parawojskowym Ochotniczych Straży Pożarnych.

Drugi rozdział książki, zatytułowany „Mielecki czyn legionowy”, składa się również z dwóch części. W pierwszej opisano sprawy związane z mobilizacją w 1914 r. i werbunkiem do Legionów Polskich. W drugiej przedstawiono działalność agend Naczelnego Komitetu Narodowego w Mielcu i powiecie.

Kolejny – trzeci rozdział „Działania wojenne na ziemi mieleckiej w latach 1914-1915” jest podzielony na trzy części. W pierwszych dwóch opisano przebieg działań wojennych podczas pierwszej i drugiej inwazji rosyjskiej armii i jej wyparcia z zajętych terenów. Wiele uwagi poświęcono nie tylko walkom wojsk austriackich z rosyjskimi, ale także zamieszczono dużo informacji o tym, jak zachowywali się żołnierze walczących wojsk wobec miejscowej ludności. W trzeciej części zatytułowanej „Pozostały cmentarze i... pamięć.” zajęto się tematyką związaną z pochówkiem poległych żołnierzy i urządzaniem wojennych cmentarzy na terenie mieleckiego powiatu.

W czwartym rozdziale „Miasto i powiat w latach Wielkiej Wojny” przedstawiono w trzech podrozdziałach zagadnienia dotyczące funkcjonowania władz miasta, sprawy dotyczące trudności aprowizacyjnych i zaopatrzeniowych oraz zobrazowano echa wydarzeń wojennych.

W ostatnim, piątym rozdziale, któremu nadano tytuł „U schyłku wojny” przedstawiono bardzo skrótowy zarys historii Polskiej Organizacji Wojskowej. Następnie dość szczegółowo opisano, jak doszło do utworzenia komórki tej organizacji w Mielcu, jaki był jej skład osobowy i działalność, zwłaszcza ta związana z rozbijaniem posterunków żandarmerii i wojska austriackiego. Z kolei w ostatniej części tego rozdziału, która jest zarazem końcem całego opracowania, zobrazowano nie tylko zniszczenia wojenne, ale zostały opisane także te przedsięwzięcia, które zmierzały do odbudowy miasta Mielca i całego mieleckiego powiatu.

Omawiając niniejszą książkę, należy zaznaczyć, że na szczególne podkreślenie zasługuje to, że Autorowi udało się wydobyć z mroków niepamięci bardzo liczną grupę osób związanych z mieleckim regionem, które przed i w czasie I wojny światowej zaangażowane były w działalność

niepodległościową, wchodziły w skład ówczesnych lokalnych władz i działały w organizacjach charytatywnych. Nie tylko wymienił ich z imienia i nazwiska, ale także wspominał o ich dokonaniach i zasługach. Opisał wiele faktów i wydarzeń do tej pory bardzo mało znanych lub nieznanymi wcale. W książce zamieszczono dziesiątki fotografii, które w większości przypadków są bardzo dokładnie opisane, co pozwala zidentyfikować osoby i budowle, które zostały wtedy sfotografowane. Te zdjęcia umożliwiają również zapoznanie się ze strojami ówczesnych mieleckich gimnazjalistów i inteligentów. Bardzo dokładnie prezentują umundurowanie mieleckich sokołów, strzelców, skautów, peowiaków, strażaków oraz żołnierzy austriackiej i rosyjskiej armii. Z kolei fotografie budowli i uzbrojenia oddziałów wojskowych przynajmniej częściowo obrazują nie tylko jakie było wyposażenie w broń walczących ze sobą armii, ale także jakie zniszczenia powstały w wyniku prowadzonych działań wojennych.

Niewątpliwym ułatwieniem w odbiorze książki, zwłaszcza dla czytelników nie obeznanych z miejscową topografią, jest zamieszczenie kilku map i szkiców. Z kolei cennym wzbogaceniem jej treści jest zaprezentowanie kartek żywnościowych i innych dokumentów związanych z zaopatrzeniem mieszkańców Mielca w żywność podczas wojny. Szkoda tylko, że publikacja nie została zamknięta indeksem osobowym i wykazem bibliografii, co znacznie ułatwiłoby korzystanie z niej oraz pozwalałoby na szybkie zapoznanie się z bazą źródłową, w oparciu o którą została napisana. Jednak bardzo duża liczba publikacji i dokumentów odnotowanych w 821 przypisach upoważnia do stwierdzenia, że baza ta jest bardzo solidna. Wykorzystano nie tylko książki i artykuły publikowane, ale również wiele dokumentów przechowywanych nie tylko w archiwach miejscowych. Warto zaznaczyć, że skorzystano z opracowań pamiątnikarskich i wspomnieniowych. Treści w nich zawarte zostały wykorzystane do opisu wielu zdarzeń oraz do weryfikacji niektórych dotychczasowych, błędnych ustaleń.

Prezentowana książka posiada przemyślaną, logiczną, spójną konstrukcję i stanowi istotny przyczynek do poznania dziejów I wojny światowej na terenie Podkarpacia. Pozytywnie należy ocenić wysiłek badawczy Autora, który uwidacznia się w precyzyjnym odtworzeniu wielu faktów oraz dążeniu do spokojnej i wyważonej oceny opisanych osób i wydarzeń. Należy ją więc polecić różnym kręgom odbiorców. Przede wszystkim winni się z nią zapoznać badacze dziejów nie tylko regionu mieleckiego, ale i sąsiednich powiatów. Nie mogą jej pominąć w swych pracach badawczych również ci, którzy poszukują danych o I wojnie światowej na Podkarpaciu. Znajdą w niej między innymi wiele informacji o przebiegu działań wojennych, zniszczeniach, warunkach życia tutejszej ludności oraz organizacjach

niepodległościowych, jak również o osobach w nich zrzyszonych. Warto zachęcić do sięgnięcia po nią również tych czytelników, dla których historia nie jest zawodem, ale pasją. Książka jest pisana językiem jasnym i zrozumiałym. Dostarcza znacznej ilości niezwykle interesujących przekazów ukazujących jak to przed I wojną światową oraz w czasie jej trwania w powiecie mieleckim było.

Należy mieć nadzieję, że omawiana książka zainspiruje historyków z innych regionów do badań nad dziejami związanymi z I wojną światową. Winno to zaowocować tym, że pojawią się kolejne publikacje opisujące to wydarzenie, które w tak istotny sposób zaciążyło nie tylko na losach polskiego narodu, ale również wielu innych. Zresztą bardzo trafnie zasygnalizował to Autor, pisząc we wstępie: „Wojna światowa 1914-1918 zaciążyła na dziejach wielu państw i narodów. Miała wielki wpływ na kształt Europy i na poglądy Europejczyków oraz dalszą historię kontynentu. Był to przede wszystkim koniec jednej, a początek następnej epoki”.